

Моніторинг рішень Верховного Суду України у світлі рішень Європейського суду з прав людини у справах «Бочан проти України» № 2 та «Яременко проти України» № 2

*Мирослава Антонович, доктор права, доцент,
керівник Центру міжнародного захисту прав людини
факультету правничих наук Національного університету
«Києво-Могилянська академія»,
Суддя ad hoc Європейського суду з прав людини (2010-2014)*

Вступ

Відповідно до статті першої Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» виконання рішення Європейського суду з прав людини (надалі – Європейський суд) включає в себе: а) виплату стягувачеві відшкодування та вжиття додаткових заходів індивідуального характеру; б) вжиття заходів загального характеру.

Згідно зі статтею 10 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» з метою забезпечення відновлення порушених прав стягувача, крім виплати відшкодування, вживаються додаткові заходи індивідуального характеру: а) відновлення настільки, наскільки це можливо, попереднього юридичного стану, який стягувач мав до порушення Конвенції (*restitutio in integrum*); б) інші заходи, передбачені у рішенні Європейського суду з прав людини.

Відновлення попереднього юридичного стану стягувача здійснюється, зокрема, шляхом: а) повторного розгляду справи судом, включаючи відновлення провадження у справі; б) повторного розгляду справи адміністративним органом.

Комітет міністрів Ради Європи у Рекомендації від 19 січня 2000 року № R (2000) 2 «Щодо повторного розгляду або поновлення провадження у певних справах на національному рівні після прийняття рішень Європейським судом з прав людини» зазначив, що повторний розгляд справи, включаючи поновлення

провадження, визнається адекватним способом поновлення прав і пропонується застосовувати, особливо: коли потерпіла сторона і далі зазнає значних негативних наслідків рішення, ухваленого на національному рівні, – наслідків, щодо яких справедлива сатисфакція не була адекватним засобом захисту, і які не можна виправити інакше ніж через повторний розгляд або поновлення провадження, та коли рішення Європейського суду спонукає до висновку, що оскаржене рішення національного суду суперечить Конвенції по суті або в основі визнаного порушення лежали суттєві процедурні помилки чи недоліки, які ставлять під серйозний сумнів результат оскарженого провадження на національному рівні.

У багатьох справах Європейський суд зазначав, що у випадку, коли особу засуджено за результатами судового розгляду, який не відповідав вимогам Конвенції щодо справедливості, належним способом виправлення такого порушення може в принципі бути новий розгляд, перегляд або відновлення провадження за вимогою заявника (див., наприклад, рішення у справі «Леонід Лазаренко проти України» (Leonid Lazarenko v. Ukraine), заява № 22313/04, п. 65, від 28 жовтня 2010 року; див. також постанову Верховного Суду України № 5-265к15 тощо.

1. Висновки Європейського суду щодо перегляду справ на національному рівні після прийняття рішень Європейським судом

Серед висновків Європейського суду у справах «Бочан проти України» (№ 2)¹ і «Яременко проти України» (№ 2)² у зв'язку з переглядом справ Верховним Судом України (надалі – ВСУ) після прийняття рішень Європейського суду найважливішими вважаємо такі:

1. Перш за все, Європейський суд зазначає, що коли особу було засуджено судом за результатами судового розгляду, який не відповідав вимогам Конвенції щодо справедливості, належним способом виправлення такого порушення може в принципі бути **новий розгляд, перегляд або відновлення провадження за вимогою заявника.**

2. Разом з тим, Європейський суд неодноразово зазначає, що згідно з його усталеною практикою **пункт 1 статті 6 Конвенції не гарантує право на відновлення провадження та зазвичай не є застосовним до скарг щодо відновлення в екстраординарному порядку провадження у завершених судових справах,** якщо тільки природа, обсяги та специфічні риси провадження щодо певної скарги у відповідній правовій системі не є такими, що провадження за такою скаргою охоплюватиметься сферою застосування пункту 1 статті 6 Конвенції та гарантіями щодо справедливого суду, якими він наділяє сторони провадження (Див., серед іншого «Яременко проти України» (№ 2), п. 52). Разом з тим, як зазначають у спільній думці судді Юджівська та Лемменс у справі «Бочан проти України» (№ 2), **можливість відновлення провадження у справі, яке було завершено, перш за все передбачено національним законодавством України,** а отже перегляд справи у порядку виключного провадження охоплюється сферою застосування пункту 1 статті 6 Конвенції.

3. Стаття 6 Конвенції застосовується, якщо ВСУ здійснює **«повторний розгляд»** вимог заявників **на нових підставах,** пов'язаних з його тлумаченням рішення Європейського суду, хоча й вирішує не змінювати результат провадження та, зокрема, не призначати новий розгляд справи

¹ http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/974_a43

² http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/974_a75

нижчестоящим судом (Див. рішення у справі «Бочан проти України (№ 2)» (Bochan v. Ukraine (№ 2)) [ВП], п. 54; «Яременко проти України» (№ 2), п. 56).

4. Європейський суд звертає увагу на те, що стаття 6 Конвенції застосовується до провадження, в якому особа обвинувачується у вчиненні злочину, **доки не буде остаточно встановлено обґрунтованість цього обвинувачення**. Нове провадження після прийняття до розгляду заяви про перегляд справи може вважатися таким, що стосується встановлення обґрунтованості кримінального обвинувачення (Див., серед іншого «Яременко проти України» (№ 2), п. 56)

5. Європейський суд вказав у справі «Яременко проти України» (№ 2), що під час провадження з перегляду справи заявника ВСУ лише закріпив порушення права заявника на справедливий судовий розгляд, його права на захист, права на мовчання та права не свідчити проти себе. Відповідно було порушення пункту 1 та підпункту «с» пункту 3 статті 6 Конвенції (п. 67).

6. Оскаржуване провадження за скаргою про перегляд судового рішення у зв'язку з винятковими обставинами з огляду на висновки Європейського суду щодо характеру та наслідків недоліків ухвали Верховного Суду України від 14 березня 2008 року (див. пункти 63-64 справи Європейського суду «Бочан проти України»), **не відповідало вимозі пункту 1 статті 6 Конвенції щодо «справедливого суду» і мало місце порушення цього положення** (п. 65).

7. Європейський суд вказав на невідповідність предмету скарги заявниці та предмету провадження ВСУ у зв'язку з винятковими обставинами. Зокрема, скарга заявниці у справі «Бочан проти України» № 2 (п. 37), як її можна виокремити з її заяви, стосується **способу, в який Верховний Суд України розглядав один з її головних аргументів**, що ґрунтувався на рішенні Європейського суду 2007 року. Заявниця стверджувала, що обґрунтування Верховного Суду України, наведене в його ухвалі від 14 березня 2008 року, явно суперечить відповідним висновкам Суду в рішенні 2007 року (п.). Отже, ця нова скарга стосувалася **способу ухвалення рішення** у березні 2008 року у провадженні за скаргою заявниці у зв'язку з винятковими обставинами, а **не**

його результатів як таких або ефективності імплементації рішення Європейського суду національними судами;

8. Європейський суд вказав на те, що повноваження судів вищої інстанції щодо перегляду справи повинні здійснюватись **для виправлення юридичних та судових помилок, а не з метою заміни оцінки фактів судами нижчих інстанцій** (Див. «Бочан проти України» (№ 2, п. 75);

9. Європейський суд зазначив, що національні суди повинні реагувати на всі аргументи заявників, зокрема національні суди не відреагували на аргументи заявниці Бочан стосовно достовірності показів свідків та надійності документальних доказів, які були вирішальними для результатів розгляду справи (Див. «Бочан проти України» (№ 2, п. 15);

10. Обґрунтування Верховного Суду України, як зазначено у справі «Бочан проти України» (№ 2), можна тлумачити лише як **«грубе свавілля» або «відмову у правосудді»** у тому розумінні, що **викривлений виклад рішення 2007 року у першій справі «Бочан проти України» (Bochan v. Ukraine)** призвів до руйнування намагань заявниці домогтися розгляду у рамках передбаченої національним законодавством процедури касаційного типу її майнових вимог на підставі рішення Суду у попередній справі (див. пункти 51-53). Зокрема, ВСУ зазначив, що Європейський суд встановив, що рішення національних судів у справі заявниці були законними та обґрунтованими і що їй було присуджено відшкодування у зв'язку з порушенням гарантії щодо «розумного строку», а ці твердження є **явно некоректними** (див. пункти 13-18 та 21). А саме, у своєму рішенні 2007 року Європейський суд встановив, що, зважаючи на обставини, за яких Верховний Суд України передавав справу заявниці до нижчестоящих судів, сумніви заявниці щодо безсторонності суддів, які розглядали справу, включаючи суддів Верховного Суду України, були **об'єктивно обґрунтованими** (див. пункти 13-15).

II. Загальний аналіз постанов у справах, які Верховний Суд України переглянув на підставі рішень Європейського суду з прав людини

На підставі встановлення Європейським судом порушень Україною положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (надалі – Конвенція) до Верховного Суду України (надалі – ВСУ) із **заявами про перегляд судових рішень** у 2015-2016 роках звернулись 5 заявників у справах цивільної юрисдикції, 5 заявників у справах адміністративної юрисдикції і 6 заявників у справах кримінальної юрисдикції (Див. Лист В.о. Голови ВСУ В.П. Барбари заступнику Голови Офісу Ради Європи в Україні Литвиненко Олені від 29.07.2016).

Серед підстав, які наводить ВСУ, для перегляду справ, розглянутих Європейським судом, можна виділити такі:

- висновки, які викладені у рішеннях Європейського суду у справах «Бочан проти України» (№ 2) від 5 лютого 2015 року; «Яременко проти України (№ 2)» від 30 квітня 2015 року; «Чопенко проти України» від 15 січня 2015 року та ін;
- як з погляду доведеності винуватості і кваліфікації дій особи, так і правильності накладеного на неї стягнення (Постанова № 5-7ксл15 (адмін. справа) від 27.04.15);
- відповідно до пункту 2 частини першої статті 355 ЦПК України (у редакції Закону № 2453-VI від 7 липня 2010 року), згідно з якою заява про перегляд судових рішень у цивільних справах може бути подана з підстави встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом;
- відповідно до ст. 358 ЦПК України, яка передбачає повноваження ВСУ при розгляді справи у зв'язку з винятковими обставинами, а саме 1) постановити ухвалу про відхилення скарги і залишення рішення, ухвали без змін...; 2) постановити ухвалу про повне або часткове скасування судового рішення і направити справу відповідно на новий розгляд у суд першої, апеляційної або касаційної інстанції; 3) постановити ухвалу про скасування

судового рішення і залишити в силі судове рішення, що було помилково скасовано судом апеляційної або касаційної інстанції; 4) постановити ухвалу про скасування судових рішень і закрити провадження в справі...; 5) скасувати судові рішення і ухвалити нове рішення по суті справи або змінити рішення;

- відповідно до частини третьої статті 360⁴ ЦПК України (у редакції Закону № 2453-VI від 7 липня 2010 року; із змінами, внесеними згідно із Законом № 3932-VI від 20 жовтня 2011 року), якщо судове рішення у справі переглядається з підстави, визначеної пунктом 2 частини першої статті 355 цього Кодексу, суд скасовує оскаржуване рішення повністю або частково і направляє справу на новий розгляд до суду, який виніс оскаржуване рішення;

- з підстав, передбачених пунктом 4 частини першої статті 445 Кримінального процесуального кодексу України 2012 року (далі – КПК); частини 4 статті 400 КПК; частини 5 статті 453 КПК;

- відповідно до статті 237 Кодексу адміністративного судочинства України про перегляд судових рішень з підстав встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні даної справи судом (пункт 3 частини першої);

- відповідно до статті 10 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» .

Серед постанов Верховного Суду України у справах, які ВСУ переглянув на підставі встановлення Європейським судом порушень Україною положень Конвенції, можна виділити такі категорії постанов:

I. Постанови ВСУ як у справах кримінальної юрисдикції, так і цивільної юрисдикції, в яких **вироки судів першої інстанції та/або апеляційних судів і ухвали колегії суддів Судової палати з кримінальних справ Верховного Суду скасовано, а справи направлено на новий розгляд до суду першої чи апеляційної інстанції чи до компетентного суду.** Зокрема:

- Вирок Апеляційного суду Дніпропетровської області від 16 грудня 2005 року та ухвалу колегії суддів Судової палати з кримінальних справ

Верховного Суду України від 18 квітня 2006 року щодо ОСОБА_1 **скасувати**, а **справу направити на новий розгляд до суду першої інстанції** (5-75к15);

- Враховуючи зміст рішення Європейського суду з прав людини від 12 лютого 2015 року у справі «ОСОБА_1 проти України», констатовані ним порушення Конвенції, які були допущені судом першої інстанції, Верховний Суд України дійшов висновку, що обов'язок держави щодо застосування додаткових заходів індивідуального характеру для відновлення попереднього юридичного стану ОСОБА_1 можливе шляхом **скасування** як рішення касаційної інстанції, так і вироку суду першої інстанції та ухвали апеляційного суду з **направленням справи на новий розгляд до суду першої інстанції** (5-163к15);

- обов'язок держави стосовно застосування додаткових заходів індивідуального характеру для відновлення попереднього юридичного стану ОСОБА_2 можливе **шляхом скасування постановлених щодо нього судових рішень з направленням справи до компетентного суду** (5-219к15);

- Вирок Дунаєвецького районного суду Хмельницької області від 17 березня 2010 року, ухвалу Апеляційного суду Хмельницької області від 26 травня 2010 року та ухвалу колегії суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 24 березня 2011 року щодо ОСОБА_1 **скасувати**, а справу направити на **новий розгляд до суду першої інстанції** (5-265к15);

- Враховуючи рішення Суду у справі «ОСОБА_1 проти України (№ 2)», висновки якого можуть вплинути на вирішення питання про реабілітацію ОСОБА_2, дії якого пов'язані з діями ОСОБА_1, Верховний Суд України вважає необхідним судові рішення щодо ОСОБА_1 і в порядку частини п'ятої статті 453 КПК 2012 року щодо ОСОБА_2 **скасувати та направити справу щодо них на новий розгляд до компетентного суду першої інстанції**. Судове провадження в суді першої інстанції належить здійснювати згідно із вимогами чинного законодавства (5-275к15);

- Враховуючи зміст рішення Європейського суду з прав людини від 18 червня 2015 року у справі «Ушаков та Ушакова проти України», констатовані

ним порушення Конвенції, які були допущені й судом першої інстанції, Верховний Суд України дійшов висновку, що обов'язок держави стосовно застосування додаткових заходів індивідуального характеру для відновлення попереднього юридичного стану ОСОБА_1 можливе шляхом **скасування** як рішення суду касаційної інстанції, так і вироку суду першої інстанції з направленням справи на **новий розгляд до компетентного суду першої інстанції** (5-339кc15);

- В цій же постанові ВСУ постановляє вирок Апеляційного суду Харківської області від 4 липня 2012 року та ухвалу колегії суддів судової палати у кримінальних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 22 січня 2013 року щодо ОСОБА_1 **скасувати, а справу направити на новий розгляд до компетентного суду першої інстанції** (5-339кc15);

- Ухвалу апеляційного суду Запорізької області від 23 травня 2006 року та ухвалу Верховного Суду України від 21 листопада 2006 року **скасувати, передати справу на новий розгляд до суду апеляційної інстанції** (6-47цc15);

- Рішення Чемеровецького районного суду Хмельницької області від 19 січня 2001 року, ухвала Хмельницького обласного суду від 1 березня 2001 року, ухвала Верховного Суду України від 22 серпня 2002 року та ухвала Верховного Суду України від 14 березня 2008 року підлягають **скасуванню з передачею справи на новий розгляд до суду першої інстанції** (6-1430цc15).

II. Постанови, в яких ВСУ вирішив **постанови судових інстанцій скасувати, а справи закрити** за відсутністю в діях особи складу адміністративного правопорушення (Див: Постанова 5-7кc15, в якій йдеться про те, що постанову Шевченківського районного суду міста Києва від 30 серпня 2011 року та постанову апеляційного суду міста Києва від 21 вересня 2011 року щодо Особа 1 **скасувати**, а справу про адміністративне правопорушення, розпочате щодо неї за статтею 173 КУпАП, **закрити за відсутністю в її діях складу цього адміністративного правопорушення** (5-7кc15).

До цієї постанови однак були висловлені окремі думки:

- судді Пошви Б.М. - стосується розгляду апеляційних скарг на постанови у справах про адміністративні правопорушення про особливий режим позбавлення волі протягом обмеженого строку ст. 32 КУпАП, строк дії яких на час розгляду в апеляційній інстанції закінчується, або майже закінчився і оцінку розгляду яких Європейським судом дано у справі ОСОБА1. ВСУ у постанові за заявою Веренцова О.О. від 3 березня 2014 року №5-49к/13 крім **заходів індивідуального характеру**, які є аналогічними тим, що прийняті у справі ОСОБА1, вказав **заходи загального характеру**, тобто перелік порушень прав людини, за наявності яких судові рішення національних судів не можуть залишатися в законній силі, а **підлягають скасуванню з направленням справи на новий судовий розгляд**, коли обвинувачення у вчиненні правопорушення належить повторно розглянути із дотриманням прав обвинуваченої особи;

- групи суддів, за наслідками розгляду справи з підстави встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушень Конвенції, про які йдеться у рішенні Європейського суду, Верховний Суд України мав прийняти **постанову про скасування рішень** національних судів щодо ОСОБА1 та **направити справу на новий судовий розгляд**;

- групи суддів щодо того, що зміна постанови Шевченківського районного суду міста Києва від 30 серпня 2011 року та постанови Апеляційного суду міста Києва від 21 вересня 2011 року в частині стягнення, а саме, виключення рішення про накладення на ОСОБА 1 адміністративного стягнення у виді адміністративного арешту строком на 10 діб та у зв'язку з повним відбуттям нею цього стягнення не застосування до неї більш м'якого виду стягнення, передбаченого статтею 173 КУпАП .

III. Постанови, в яких **ВСУ відмовляє в задоволенні заяв**, поданих на підставі встановлення Європейським судом порушень Україною положень Конвенції, зокрема:

- враховуючи зміст рішення Європейського суду з прав людини від 17

липня 2014 року, а також те, що ОСОБА_1 подав до Європейського суду з прав людини заяву про невиконання рішення Мінського районного суду м. Києва від 19 листопада 1998 року (справа № 2-4880/1998), а звернувся до Верховного Суду України із заявою про перегляд рішення Оболонського районного суду м. Києва від 12 жовтня 2006 року, ухвали Апеляційного суду м. Києва від 26 січня 2007 року й ухвали Верховного Суду України від 2 квітня 2007 року в іншій справі (справа № 2-137/06), у цьому разі обставини стосовно недотримання Конвенції у справі, яка переглядається, не були предметом розгляду Європейського суду з прав людини та не вплинули на зміст його рішення про визнання порушення строків виконання рішення Мінського районного суду м. Києва від 19 листопада 1998 року (справа № 2-4880/1998) Відповідно в межах виконання рішення Європейського суду з прав людини від 17 липня 2014 року у справі “Яворовенко та інші проти України” обов’язок держави стосовно застосування додаткових заходів індивідуального характеру виникає лише щодо виконання рішення Мінського районного суду м. Києва від 19 листопада 1998 року. Таким чином, **обставини, які стали підставою для перегляду справи, не підтвердилися**, що згідно з частиною першою статті 360-5 ЦПК України (в редакції, що діяла до набрання чинності Законом України “Про забезпечення права на справедливий суд”) є підставою для **відмови в задоволенні заяви** (6-49цс15);

- Згідно з рішенням п’ятої секції Європейського суду з прав людини від 17 липня 2014 року у справі № 215663102 «Яворовенко М.М. та інші проти України» та додатком 1 до цього рішення ОСОБА_1 подав до Європейського суду з прав людини заяву про тривале невиконання рішень Замостянського районного суду м. Вінниці від 6 квітня 2007 року, Ленінського районного суду м. Вінниці від 28 березня 2006 року, Замостянського районного суду м. Вінниці від 16 жовтня 2006 року, Замостянського районного суду м. Вінниці від 1 березня 2004 року, а також заочного рішення Ленінського районного суду м. Вінниці від 27 листопада 2006 року.

Вказаним рішенням п’ятої секції Європейського суду з прав людини у справі «Яворовенко М.М. та інші проти України» оголошено прийнятними

скарги заявників, у тому числі ОСОБА_1, за пунктом 1 статті 6, статтею 13 Конвенції та за статтею 1 Першого протоколу до Конвенції. Європейський суд з прав людини дійшов висновку про невиконання ухвалених на користь заявників рішень у належний час, а також про наявність порушення статті 13 Конвенції у зв'язку з тим, що заявники не мали ефективного засобу юридичного захисту для відшкодування шкоди, завданої таким невиконанням.

Разом з тим ОСОБА_1 у своїй заяві, посилаючись на рішення Європейського суду з прав людини від 17 липня 2014 року, яким визнано порушення пункту 1 статті 6 Конвенції та статті 1 Першого протоколу до Конвенції, а також статті 13 Конвенції у зв'язку з невиконанням рішень національного суду, просить переглянути ухвалу Верховного Суду України від 24 червня 2008 року, якою його касаційну скаргу відхилено, рішення Апеляційного суду Вінницької області від 11 вересня 2007 року про відмову в задоволенні його позову залишено без змін.

Ураховуючи зміст рішення Європейського суду з прав людини від 17 липня 2014 року, **обов'язок держави стосовно застосування додаткових заходів індивідуального характеру виникає лише щодо виконання рішень Замостянського районного суду м. Вінниці від 6 квітня 2007 року, Ленінського районного суду м. Вінниці від 28 березня 2006 року, Замостянського районного суду м. Вінниці від 16 жовтня 2006 року, Замостянського районного суду м. Вінниці від 1 березня 2004 року, стосовно яких органи державної виконавчої служби повинні здійсненими заходи відповідно до Закону України «Про виконавче провадження» (6-1383цс15).**

- Враховуючи зміст рішення ЄСПЛ від 31 липня 2014 року у справі «Філатова та інші проти України», а також те, що ОСОБА_1 подав до ЄСПЛ заяву про невиконання понад три роки рішення Шевченківського районного суду м. Києва від 2 листопада 2004 року в справі № 2-9141/04, **обставини стосовно недотримання Конвенції у справі, яка переглядається, не були предметом розгляду Європейського суду.**

У межах виконання рішення ЄСПЛ від 31 липня 2014 року у справі «Філатова та інші проти України» обов'язок держави стосовно застосування

додаткових заходів індивідуального характеру виникає лише щодо виконання рішення Шевченківського районного суду м. Києва від 2 листопада 2004 року.

Разом з тим суд встановив, що це рішення було виконане, але ОСОБУ_1 звільнено з роботи вдруге наказом від ІНФОРМАЦІЯ_1. Цей наказ він оскаржував у судах, проте в задоволенні його вимог було відмовлено.

Таким чином, обставини, які стали підставою для перегляду справи, не підтвердилися, що відповідно до частини першої статті 360⁵ ЦПК України є підставою для **відмови в задоволенні заяви** (6-3172цс15).

Висновки та рекомендації

1. Позитивним є те, що Україна відноситься до числа 22 з 38 країн-членів Ради Європи, в яких можливий повторний судовий розгляд справ, включаючи відновлення провадження, на національному рівні після прийняття рішень Європейським судом.
2. Як можна судити з проаналізованих постанов у справах цивільної, кримінальної та, частково, адміністративної юрисдикції, переглянутих ВСУ в 2015-2016 роках на підставі встановлення Європейським судом порушень Україною положень Конвенції, Верховний Суд України намагався врахувати висновки Європейського суду з прав людини у справах «Бочан проти України» (№ 2) та «Яременко проти України» (№ 2) і уважніше поставився до **змісту рішень** по цих справах Європейського суду.
3. ВСУ в переважній більшості проаналізованих постанов у справах кримінальної та цивільної юрисдикції за заявами про перегляд судових рішень на підставі встановлення Європейським судом порушення Україною положень Конвенції дійшов висновку про **необхідність ретельного розгляду доказів у цих справах в межах повного нового розгляду**, а не в рамках дуже обмеженого перегляду, який міг би бути здійсненим ВСУ (як це було здійснено ВСУ в ухвалі ВСУ від 14 березня 2008 року, за скаргою заявниці у зв'язку з винятковими обставинами).
4. В переважній більшості проаналізованих постанов у справах кримінальної та цивільної юрисдикції ВСУ констатував **необхідність передачі справ на новий розгляд в компетентні суди**.
5. Надзвичайно важливим, однак, є те, що ВСУ повинен не просто передавати справи на новий розгляд в компетентні суди, а й в майбутньому аналізувати, яким чином місцеві суди реагують на відновлення судових проваджень і моніторити, яким чином ці суди враховували рішення Європейського суду в межах нового розгляду.
6. ВСУ в постановках про скасування як рішень касаційної інстанції, так і

вироків суду першої інстанції та ухвал апеляційного суду з направленням справ на новий розгляд до суду першої інстанції, не вдавався в детальний аналіз суті справ, щодо перегляду яких надійшли заяви.

7. Разом з тим, в постановках у справах цивільної та кримінальної юрисдикції, переглянутих ВСУ на підставі встановлення Європейським судом порушень Україною положень Конвенції, варто більше уваги приділяти **не лише викладу фактів справ, а й давати обґрунтування своїх рішень**, як це робить Європейський суд. В цих постановках ВСУ може і повинен реалізувати своє право на судову правотворчість.
8. Верховному Суду України варто більше уваги приділяти практиці Європейського суду щодо перегляду скарг судами інших держав після прийняття рішень Європейським судом. Зокрема, таким справам як Case of Verein Gegen Tierfabriken Schweiz (VgT) v. Switzerland «№ 2» (Application no. 32772/02), в якій йдеться про можливість поновлення провадження національним судом, якщо питання в скарзі до національного суду відрізняється від питання, розглянутого в рішенні Європейського суду.
9. Проаналізовані постанови в більшості є однаковими як за формою, так і за способом викладу змісту, змінюються переважно лише назви судів першої та апеляційної інстанцій і час прийняття рішень та ухвал. Використовуються шаблони, які включають цитування Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» і Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи від 19 січня 2000 року № R (2000) 2 «Щодо повторного розгляду або поновлення провадження у певних справах на національному рівні після прийняття рішень Європейським судом з прав людини».
10. Нумерування абзаців у постановках ВСУ, так як це робить Європейський суд з прав людини у своїх рішеннях, значно полегшило б роботу щодо аналізу зазначених постанов.